

NUKAN MAAMENI YENYII BO PELE HU

Dɔn juwoo gbalatɔmaa

A kɛ kaalonna da tɔɔi gaa nukan ɲei yɛnɛ yiihu diə lɛgbɔɔɔɔ laa, təlinmo laa da lilaa di nwundɔɔi.

A kɛ lənɛɛ nukan dɔɔi gaa maanɛ yɛnɛ nuan diə pɛli kweiwoo ɔoi, diə laa di maamenɪ la, yi di hwa kɛ ɲɛimaapɔɔn da mɔɔɔ di hu, ɔə keke yɛnɛnuan kaa bɔi.

A kɛ tɔɔi gaa nukan ɲei yɛnɛyii hu ɔə maanɛ maa ə kɔnwɔ, hogɛ nukan hwəpa pənə hwə gwɛi təŋə hemɛi iɔi hu ɲɛitɔwɔnuan diə.

A kɛ lɔiŋaa keke yepuɔ gehu ɔə maanɛ gu hwaŋa tɛŋɛ bɔi.

A kɛ lɔi keke hu nuan ɔowoo ɔa, tɔɔi lele gaa hinaa di wɔɔ Kaalonnaa hu, yai a di wɔɔ tɛtɔwɔ yii lɛlɛ ɲɛikulo, yɛ pənə yɛ di wɔɔ yii ɲaanɛ lɛgbɔɔɔɔ laa hui.

A kɛ yɛnɛ lɔi keke da ɲɔɔ kpɔɔn gɛnɛi ɔə di liimu ə həŋə nɛgbɔɔɔɔ lelei da tɔɔi gaa ɲɛi yɛnɛ yii hu maa mɛni ɔai.

A kɛ gilɲahɪə tɔɔi ti hwilən nukan dɔɔi da ɲɔɔ lɛgbɔɔɔɔ laa ɔə gɛ, əlɛ yaɔə kɛ a di liimu həŋɛɛ a gɔɔɔkpɔ, yili ɔə a gɛ lɔi keke diwɔɔ ɲaakpɔɔn gɛnɛ ə ɔə yɛnɛ.

Maanɛ nutɛitɛi, ə make a kpɔma yiŋaa di gɔl diə, maakwɛli, da hutɔ ɔə da nɛgbɔɔɔɔ, da tɔɔi gaa nukan ɲei yɛnɛyii hu di hee di kpanɲa kɛnaa keke ɔə, ə make ɔɛyi ə wɔ ɲaawooɔ kaa lai, yili keke ɔə gɛi yɛnɛ bilibili gemɛi ɲɔ ɲaakpɔɔn gɛnɛi ɲɛi zea kaa Aməlik lɔi hui, ə dɔn ɲaa ɲɛi laa a pɔlɔ kpalaɔ ɲɔ holo pou (10) gwəlan nwaatɔɔɔ pulu ɲun mɛinan yenan kɔu mɛihaaba (1948).

Dɔn ɲoo toloo 1

Nukan gele kaa pələ kaa tanɔn, yiliba nu kəle maawiyə pələ da tɔɔi gaa ɲei yɛnɛyii hu kɛpələ kaalɔ

tanɔn; di kɛmɛni a nukan ŋaa bə ɡɛɛ hwəkɛli wɛlikɛmaa ə lɔ di luwai.

Dɔn ŋoo veelɛ 2

Dɔn ɲɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn, guloju hwə ma yɛ ə kɛ a huwu mɛni, gu kɔlɔ kɛpələ, gu lawoo, ɲaala mɛni kɛna bələ, kilipahie huwu lɔpɛ, nɛi hu yii bɔ pələ ba, hɛn jɔlɔbɔ pələ pɔ da nukaapələ da zəŋɛi, yɛ ə kɛ a hulɔnu da nɛnu yilipulu, yɛ ə kɛ lɔi gaa ɡbɔɔba ju mun, yɛ ə kɛ a lɔi yi gaa nii məlɔn nɔi yemu a ju mun dɔn ɲɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn.

Dɔn ŋoo zaaɓa 3

Maala kaa nukele yɛi ə yɛnɛkɛ, ə lɛɡbɔɔba laa hɔlɔbɔ, əlɛ ɡbinimaa yɛ kɔŋɔ.

Dɔn ŋoo naan 4

Nuta hwa pɛli lɛɛi lualaa hu da tɔlaalaa hu, luolaa da luoyɔu huŋu lɔpɛ da kpɛ.

Dɔn ŋoo nɔɔli 5

Di hwə kia pai nuta mɔnɔbɔi, di hwə kia pai mɛni ɲaanwana laai nuta ba, yi a nu kulo nulaa hu əlɛ ɛyɛ mɛlɛkpɛ ma.

Dɔn ŋoo mɛida 6

Kɛnɛ lɔpɛ geɛ, maanɛ nu keɛ ɲɔ kaa lonna, ə kɛ a ɡɔlɔn ŋaa ma.

Dɔn ŋoo mɛihweɛ 7

Nu keɛ pɛliai a ge tɔn niila ɲɛ tɔnɔ mɛi. Nu keɛ hon bələ kaa tanɔn nukan maatɔn ɲɛi liila.

Dɔn ŋoo mɛihaaɓa 8

Maala kaa nukele yɛi ə li kititəŋə pɛlɛ la; a gaa yɛ maamɛni yɛ ə piliju.

Dɔn ŋoo mɛinaan 9

Di hwa nu too gahwə ɲa, yi ŋun və mai. A wwalakɛti di maakwiya ŋɔɔ ɩɔɪɔa gahwa mɛni ŋɔɔ pələhu.

Dɔn ŋoo bou 10

Maala ka nukele yei, ə ŋɔɔ tian makɔŋɔ kititə ɡə pɛɛɛla, əɛ dian ti ə kɛ a kɔɩɩn ŋaa ə makɛ mɛni ɩɔpɛ daa zenwuɩn.

Dɔn ŋoo boukɔutanɩn 11

Nui ɩɔpɛ da mɛniɩɔŋɔɔ laahe ŋuɔ, mɛniti hwa pɛɛli kɛi a ɔɩn, yi ɔɩn ti hwə kɔɩɩn ni ponɔɲa kitikɛpɛɛ la, maakɔŋɔnuaan ɲɛi ɔa.

Tɔn hwa pɛɛli nui ɩɔpɛ honji mɛnita ɔa yiyai mɛni ti kɛi lowai, dɔn ti hwə kɛ laali; yilipulu mɛnikɛi lowai tɩn mə a laa nui ti mɛi, ə makɛ a kwia.

Dɔn ŋoo boukɔu hweɛɛ 12

Nuta hwa naa ɩ məlan ɲii pələ hu, ɩ kpɛli-kpɛli, ɲɛi bɛɛɛn mɛni hu, da gbiniɔa mɛni tamaa hu, naa kala pələ pɔ.

Dɔn ŋoo boukɔu haaɔa 13

Maala kaa nukele yei ə hiə a niɔapələ, əɛ ə he niɔa kɛnaa ŋɔ ɩɔi hu.

Maala kaa nukele yei yɛ pɛɛli kuloi ɩɔi ɩɔpɛ hu, ə makɛ gbɔɔ ɩɔi, əɛ ə pənə ə ɲa gbɔɔ ɩɔi ti hu.

Dɔn ŋoo boukɔu naan 14

Nui ɩɔpɛ da ɲɛikɔu kpɔlu jeei, maala kaa ɲɛi ə maakilə ɩɔi takpɛli hu, yiyan nɔɩti a pɛɛli ɲɛɛ hee mu.

Maakiləlaa ti hwa pɛɛli tɛɡɛi mɛni nɔŋɔn kɛmun gbɔɔkpɔ pɔ yi hwə ɔa ɩɔi ŋun ma mɛniɩɔŋɔn da kaala.

Dɔn ŋoo boukɔu lɔɔli 15

Maala kaa nukele yei ə lɔi lonna hɔɔɔɔ.

Di hwa pɛli lɔilonna kuloi nu yei hulu mɛni hu əɛ maala hwə ŋɔnɔ nu yei hwə ŋɔ lɔilonna maahwalin.

Dɔn ŋoo boukɔumɛida 16

Nɛɛnu da hulonu da hɛli kpilayela da di laŋayela da pɛli heei di keɔ guloju hwə ma yɛkɛ la a huɔu mɛni, lɔilon na mɛni, əɛ yala pɛlɛ mɛni. Di pɛliɛ a di ke ŋiiɔo ti hu, ə makɛ di taɔai lowai.

Lɛgbɔɔɔa da laana bɛ a hilɔtai laa ma.

Pɛɛn mɛ bɔ a kpɔmaayi hɔɔɔma, əɛ maala ka ŋei gbɔmayii ti da nɔi ŋɛitɔwɔ nuaan di maakɔŋɔn.

Dɔn ŋoo boukɔumɛihweɛ 17

Nukan lɔpee jɔɔɔɔ hɛn gaa a bɔɔ, ə makɛ g boukɔuaa kpɔn ju.

Di hwa nu yee kpilan di hwə jɔɔɔɔ hɛn gulo ŋei.

Dɔn ŋoo boukɔumɛihaaba 18

Nui lɔpee a pɛli gbɔwɔ kilipahie kɛi, niiɔa yiiɔo pɛlɛ hu. Mukulaa bɔ a pɛli niiɔa kalan gɛi, ə niiɔa yiiɔo juwu yii bɔ pɛlɛ hu.

Dɔn ŋoo boukɔumɛinan 19

Maala kaa nui lɔpee gɛle yei ŋɔɔ kilipahie lɛ ə gweiwoɔɔ, ə gilipuju kwɛli, ə jɔɔɔɔ ə nɛi nuta kpɛli ŋaa diə kɛnakele yi ŋɔu hwa kɛ ju.

Dɔn ŋoo bouhweɛ 20

Maala kaa nukele yei, ʔ ɲundɔ kɛ, ʔlɛ ʔ kpɔn naa liilaa hu.

Di hwa nu yee kpʔlan di hwʔ nɔ kpɔn ju.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔu tanɔn 21

Maala kaa nukele yei, ʔ tɔɔi hɔɔɔɔ ɲɔɔ ɔi ɲawooɔ mɛni hu, a wala kɛ a yaa kpini, ʔ kɛ nui a ɲee lɛmai.

Maala kaa nukele yei, ʔ kolokɛ gahanama ɔa ɲɔɔ ɔi hu. Yiyan nuta hon bɛtlɛ hwa tɛŋɛ mɛlan ma.

Lɔilonnii kilipahiɛ pɛlɛ ɔi ɲawoɔɔ a kuloju. Gilipahiɛ ti a kɔɔn nɔi nɔi ɲaawoɔ nuan he luwai a kɛ a nɔi kwei nuan kɔle laamaawoo.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔuweelɛ 22

Nu kele kɛmɛni a kpɔɲjuyii ɔo mun mɛ gɛ, yɛ kɛ kpɔn ninimu. Ninin ti ɔa maanɛ ʔ pa ɔɔ a yeelaholon; yelɔgei, kaalɔnaa, ʔlɛ mɛni kɔɔn ɲa.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔu haaɔa 23

Maala kaa nukele yei ʔ kolo kɛ, ʔ niiba kolokɛ tɛlinmo da ɲaanɛ pɛlɛ mɛi; ʔ gɛ hwʔ pa kɛ a nui kolo hwɔ ma.

Nu kɛkolo ɔa maanɛ di zalama; ʔ kɛ a hulonu da nɛnu.

Kolokɛmun ɔpɛɛ a pɛli kolokɛnuan maakɔɲa kpɔn naai; a wala kɛti ʔ to da hu.

Kolokɛmun nɔpɛɛ maala kaa ɲei ʔ viitɔ, ʔ niiba pɛlɛ ɲaa kɛ. Gɛ kolo kɛi nowai ɲɛn ʔ kɛ a ɔɔɔ; ʔlɛ yilipulu ɲɔɔ hwitɔ lowai yɛ hala ma.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔu naan 24

Maala kaa nukan jei ηᵛᵛ yii ə kɛ a bɛliya ju, gɔlɔi hwə toa pono, yaa da nainuaan di kɛ di ɲaanɛ hu; yii hwilənna: kɔnɔn mɛni, maayilimɛni, yii mɛni, da hali mɛni, bɛlɛ di maamɛni walawala ɲɛi kulo mɛni kele ɔa.

Dɔn ηoo bouhweelɛ kɔu lɔɔli 25

Kolo a wala kɛ jei, ɲɔn a pɛlɛma, kolo hwaa kpɛ jei, kalanənaa a jɔlɔɔ, a pɔlɔ, a wala kɛti mɛni ta kpɛli a pɛlɛma, yi hwa pɛli gbɔɔmu, maala kaa jei yi maakpɔmaa ə ɔo.

Maala kaa logaa laa da lokolo di yei di kpɔmaa hɔlɔɔ. Gbɔmaa ti a pɛli kɛi logele ɔa, ə makɛ a wɛlilon.

Dɔn ηoo bouhweelɛ kɔu mɛida 26

Maala kaa nukele yei di jutɔ. Jutɔ ti hɔɲɔ hwə ma, yi kpɔ hwilən maakwɛli kɔwɔtɔɔ ɔa. Maanɛ kolo maakwɛli lakwɔli ə kɛ kɛna kɔle. Maanɛ lakwɔli kɛnɛ kɛɛ laa ə kɛ kɛnaa kɔle tɔwɔ, nui lɔpɛ gɛ hwaɲa a kɛ jei.

Maakwɛli ηun ma ya ɔaa ə nukan holoon naa ɔo, ə dɔɔ gaa ɲɔi yɛnɛ yii hu maawiyɛ. Ya ɔə maanɛ ə wooman, ɲɛimaa hwɛli, da wɛlikɛmaa di lɔ lɔi kɔle lowai, huwu ɲaa kɔle lowai ə gɛ liila ə kɛ diyei.

Maala kaa a longaanuaan yei di di loni hutɔ pɔlɔ lɛn.

Dɔn ηoo bouhweelɛ kɔumɛihweelɛ 27

Maala kaa nukele yei ə gɛti kɛ nɔi ηᵛᵛ tɛtɔwɔ laa kpaalə mɛi, ə pɛlima ə dɔlɔ kulo.

Maala kaa nukele yei bɛlihɛn, gulohɛn, maa ə kɔɲɔ.

Dɔn ηoo bouhweelɛ kɔumɛihaaɔa 28

Maala kaa nukele yei, ə gɛtikɛ, yɛ dɔn ηooɲaa ɲɛi ɔo di lɛ di kpaalə mɛi.

Dɔn ŋoo bouhweele kɔu mɛinaan 29

Nu yaakpɛli gɛti kaama kpɔmaa yii hu. Maahɔɔɔ gbɔmaa yii ti ɔa a pɛli ŋɔɔ nukan naa laakuloi a nele.

Tɔɔi gaa nu yei yɛnɛyii hu da ŋɔɔ lɛgbɔɔ laa, maala kele hɔɔɔɔ ɔn lɔ gaama, ya ɔaa a mɔlaa diwɛi kɔwɔɔi, kpɔmaa yii hu yi hulu mɛni hwɔ laa.

Maala ŋaa ti da lɛgbɔɔ ŋaa ti, gɛ pɔlɔ hwa pɛli kɛi a juwu takpɛli yi yɛnɛ kele puɔ geɔa hwɔ mo li.

Dɔn ŋoo bouhaaba 30

Kpalɔ ta kpɛli hwɔ laa yi a pɛli dɔn ŋaa ɔɛi maamɛni piliju, yɛ nu ŋɔɔ tɔɔ gaa ɔɛi yɛnɛyii hu da ŋɔɔ lɛgbɔɔ laa kuloi ɔɛi: yɛ ɔ kɛ a lɔi, a kpɔn, ɔ make gu tɛitɛi.